

ΣΥΝΟΨΗ

Στόχο της μελέτης αποτελεί η διερεύνηση του εξωτερικού εμπορίου και ιδιαίτερα της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών των χωρών-μελών της Ευρωζώνης. Ειδικότερα, χρησιμοποιούμε τη μεθοδολογία των συγκριτικών πλεονεκτημάτων για να ανιχνεύσουμε τους κλάδους-κλειδιά των εξεταζόμενων χωρών, οι οποίοι θα πρέπει με κατάλληλες πολιτικές εμπορίου και αναπτυξιακές πολιτικές να ενισχυθούν για να είναι εφικτή η επίτευξη υψηλών εξαγωγικών επιδόσεων. Εφαρμόζουμε τους δείκτες ανταγωνιστικότητας, για να «χαρτογραφήσουμε» τους δυνητικά ανταγωνιστικούς εξαγωγικούς κλάδους και να εξετάσουμε τις αλλαγές στη δομή του εμπορίου κάθε χώρας. Ένας επιπρόσθετος στόχος της μελέτης είναι να διερευνηθεί εάν η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών των χωρών-μελών της Ευρωζώνης. Παράλληλα, εξετάζουμε τη σχέση αιτιότητας μεταξύ συγκριτικών πλεονεκτημάτων και καθαρών εξαγωγών. Τέλος, στη μελέτη περιλαμβάνονται και προτάσεις πολιτικής που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη βελτίωση της θέσης της Ελλάδας στο διεθνές εμπόριο.

Ο ρόλος της Ευρωζώνης είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο παγκόσμιο εμπόριο, καθώς συνεισφέρει για περισσότερο από το ένα τέταρτο των παγκόσμιων εξαγωγών και εισαγωγών. Η Ευρωζώνη όμως αποτελείται από χώρες με έντονα διαφορετικά χαρακτηριστικά και επιδόσεις όσον αφορά το εξωτερικό τους εμπόριο. Ηγέτης ανάμεσα στις χώρες της Ευρωζώνης αναφορικά με το εξωτερικό εμπόριο αναδεικνύεται η Γερμανία. Με διαφορά ακολουθούν η Ολλανδία, η Γαλλία, η Ιταλία και το Βέλγιο. Διαφοροποιήσεις παρουσιάζονται και στην κλαδική διάρθρωση των εξαγωγών ανάμεσα στις χώρες της Ευρωζώνης. Χώρες όπως η Αυστρία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Σλοβακία και η Σλοβενία έχουν έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό προς τα βιομηχανικά προϊόντα. Ενώ χώρες όπως η Ολλανδία, η Ελλάδα, η Εσθονία, η Κύπρος και η Λετονία καταγράφουν αρκετά μικρότερα μερίδια εξαγωγών στα βιομηχανικά προϊόντα.

Παρά τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η δημοσιονομική κρίση που ακολούθησε αλλά και η βραδεία ανάπτυξη του παγκόσμιου ΑΕΠ φαίνεται να έχουν επηρεάσει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, τόσο τις εξαγωγές όσο και τις εισαγωγές όλων των χωρών της Ευρωζώνης. Το 2009 υπήρξε σημείο καμπής για όλες τις χώρες της Ευρωζώνης, καθώς οι εξαγωγές μειώθηκαν δραματικά.

Η Ελλάδα παρουσιάζει χαμηλές εξαγωγικές επιδόσεις σε σχέση με τις περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης. Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, η οποία στη χώρα μας εξελίχθηκε σε δημοσιονομική κρίση χρέους και βαθιά ύφεση, φαίνεται να έχει επηρεάσει σημαντικά τις εισαγωγές της χώρας. Το μερίδιο εισαγωγών της Ελλάδας μειώθηκε, ενώ αντίθετα το μερίδιο των εξαγωγών αυξήθηκε οριακά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η εικόνα της πορείας των ελληνικών εξαγωγών καταδεικνύει ότι η χώρα μας δεν είχε την απαιτούμενη εξαγωγική δυναμική την περίοδο πριν την κρίση του 2008, ενώ στα πρώτα χρόνια της ύφεσης οι σημαντικές εξαγωγικές προσπάθειες των ελληνικών επιχειρήσεων είναι λογικό να μην απέδωσαν τα βέλτιστα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στην Ελλάδα μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 φάνηκε να υπάρχει μία προσπάθεια στροφής προς τις εξαγωγές, κυρίως λόγω της δραματικής μείωσης της εγχώριας ζήτησης. Οι προσπάθειες αυτές φαίνεται να περιορίστηκαν από τη γενικευμένη παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, αλλά κυρίως **λόγω της εξαγωγικής εξειδίκευσης της ελληνικής οικονομίας, που αποτελεί και το σημαντικότερο δομικό της πρόβλημα.**

Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν την ύπαρξη σημαντικού αριθμού συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε αρκετές χώρες, όπως το Βέλγιο, την Ισπανία, τη Γαλλία, την Αυστρία, τη Γερμανία, την Ιταλία, την Ολλανδία και την Πορτογαλία. Μικρότερο αριθμό κλάδων που εμφανίζουν συγκριτικό πλεονέκτημα στο σύνολο των διψήφιων κλάδων εντοπίζουμε στην Κύπρο, την Ιρλανδία, τη Σλοβακία, την Ελλάδα, τη Σλοβενία και τη Φινλανδία.

Όσον αφορά την **κατανομή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων**, διαπιστώνουμε ότι οι χώρες που καταγράφουν υψηλό αριθμό (και αντίστοιχα ποσοστά) συγκριτικών πλεονεκτημάτων συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο αριθμό αυτών στην ομάδα των *Βιομηχανικών προϊόντων*. Επίσης, διαπιστώνουμε ότι οι οικονομίες της Ευρωζώνης με υψηλές εξαγωγικές επι-

δόσεις συσσωρεύουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα στους κλάδους των Χημικών προϊόντων (SITC 5), των Μηχανημάτων και του υλικού μεταφορών (SITC 7), ενώ στην Ολλανδία εντοπίζονται στα Τρόφιμα και ζώα ζωντανά (SITC 0).

Επιπλέον, δεν μπορούν να εξαχθούν γενικευμένα συμπεράσματα για την κατεύθυνση των μεταβολών, προς την οποία έχει επηρεάσει η χρηματοπιστωτική κρίση την κατανομή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Η εικόνα είναι μικτή, αφού παρατηρείται αύξηση του πλήθους των συγκριτικών πλεονεκτημάτων στη Λετονία, την Πορτογαλία, την Ιταλία, την Ολλανδία και την Ιρλανδία, στασιμότητα στις χώρες Αυστρία, Φινλανδία, Ισπανία, Γερμανία, Εσθονία και Κύπρο και μείωση στις χώρες Ελλάδα, Σλοβακία, Σλοβενία, Βέλγιο, και Γαλλία. Ενώ αρκετές χώρες έχουν διατηρήσει τον αριθμό των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων, η κατανομή αυτών έχει μεταβληθεί.

Όσον αφορά τα **συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε χώρας**, συνοπτικά σημειώνουμε τα ακόλουθα:

- Η εξαγωγική ισχύς της γερμανικής οικονομίας προέρχεται σε σημαντικό βαθμό από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που συγκεντρώνει ο κλάδος της *Αυτοκινητοβιομηχανίας*. Η **Γερμανία** κατέχει συγκριτικά πλεονεκτήματα σε 7 κλάδους στην κατηγορία των *Μηχανημάτων και υλικού μεταφορών* (SITC 7), ενώ ο πιο δυναμικός και ανταγωνιστικός διψήφιος κλάδος είναι τα *Οχήματα για δρόμους* (SITC 78). Παρόμοια εικόνα με αυτή της Γερμανίας εμφανίζει και η **Ιταλία**, με τους κυριότερους ανταγωνιστικούς κλάδους της ιταλικής οικονομίας να ανήκουν στην κατηγορία των *Διάφορων βιομηχανικών ειδών* (SITC 8), των *Βιομηχανικών ειδών ταξινομημένων κατά πρώτη ύλη* (SITC 6) και των *Μηχανημάτων και υλικού μεταφορών* (SITC 7), η πλειονότητα των οποίων βελτίωσαν την ανταγωνιστική τους θέση κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης.
- Η **Αυστρία** συγκεντρώνει τους ισχυρότερους ανταγωνιστικούς κλάδους της στην ομάδα των *Βιομηχανικών προϊόντων*. Η εξαγωγική ισχύς της αυστριακής οικονομίας στηρίζεται στους ακόλουθους διψήφιους κλάδους: *Γενικός βιομηχανικός εξοπλισμός, μηχανήματα* (SITC 74), *Μηχανήματα ειδικά για ορισμένες βιομηχανίες* (SITC 72), και *Μηχανήματα και εξοπλισμός παραγωγής ενέργειας* (SITC 71).

- Στην ομάδα των *Αγροτικών προϊόντων* εντοπίζεται η πλειονότητα των κυριότερων συγκριτικών πλεονεκτημάτων της **Ολλανδίας**, με υψηλής ανταγωνιστικότητας κλάδο τα *Τρόφιμα και ζώα ζωντανά* (SITC 0). Ο κυρίαρχος εξαγωγικά ανταγωνιστικός κλάδος προέρχεται από την ομάδα των *Βιομηχανικών προϊόντων* και είναι οι *Μηχανές γραφείου και μηχανές αυτόματης επεξεργασίας* (SITC 75).
- Οι ανταγωνιστικότεροι κλάδοι της **γαλλικής οικονομίας**, εντοπίζονται στα *Χημικά προϊόντα* (SITC 5) και στα *Τρόφιμα και ζώα ζωντανά* (SITC 0), ενώ ιδιαίτερα ανταγωνιστικός εμφανίζεται ο κλάδος *Λοιπό μεταφορικό υλικό* (SITC 79). Στο σύνολο των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της **γαλλικής οικονομίας** κυριαρχούν οι διψήφιοι κλάδοι που ανήκουν στα *Μηχανήματα και υλικό μεταφοράς* (SITC 7).
- Το **Βέλγιο** συγκεντρώνει τα ισχυρότερα συγκριτικά πλεονεκτήματά του στους διψήφιους κλάδους των *Χημικών προϊόντων* (SITC 5). Ενώ οι διψήφιοι κλάδοι *Ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα* (SITC 54) και *Οργανικά χημικά* (SITC 51) αναδεικνύονται ως οι πιο ανταγωνιστικοί.
- Στις ομάδες των *Βιομηχανικών και Αγροτικών προϊόντων* εντάσσονται οι ανταγωνιστικότεροι κλάδοι της **ισπανικής οικονομίας**. Ειδικότερα, τα κυριότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα από την ομάδα των *Βιομηχανικών προϊόντων* εντοπίζονται στους διψήφιους κλάδους *Οχήματα για δρόμους* (SITC 78), *Λοιπό μεταφορικό υλικό* (SITC 79), και *Είδη ενδυμασίας και αξεσουάρ ένδυσης* (SITC 84). Στην ομάδα των *Αγροτικών προϊόντων*, ανταγωνιστικότεροι αναδεικνύονται οι κλάδοι: SITC 42 (*Λάδια και λίπη σταθερά φυτικής προέλευσης*), SITC 01 (*Κρέατα και Παρασκευάσματα από κρέας*), SITC 41 (*Λάδια και λίπη ζωικής προέλευσης*), και SITC 03 (*Ψάρια, οστρακοειδή, μαλάκια, παρασκευασμένα ψάρια*), με κλάδο αιχμής τα *Φρούτα και λαχανικά* (SITC 05).
- Η **Ελλάδα**, σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες χώρες, εμφανίζει διαφορετική σύνθεση των κυριότερων συγκριτικών πλεονεκτημάτων των κλάδων της. Οι κυριότεροι ανταγωνιστικοί κλάδοι εντοπίζονται στην ομάδα των *Πρώτων υλών και καυσίμων*, με κυρίαρχο κλάδο το *Πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου* (SITC 33). Δεδομένου ότι η Ελλάδα δεν είναι χώρα παραγωγής πετρελαίου αλλά διατηρεί τη συ-

γκεκριμένη επίδοση λόγω της ισχυρής παραγωγικής βάσης της στη διύλιση αργού πετρελαίου, το συγκεκριμένο μερίδιο εξαγωγών δεν αντιστοιχεί σε μία αντίστοιχα μεγάλη σημασία του κλάδου αυτού για την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη. Υψηλής ανταγωνιστικότητας κλάδους συναντάμε και στην ομάδα των *Αγροτικών προϊόντων*, με τον κλάδο των *Φρούτων και λαχανικών* (SITC 05) να εμφανίζεται ιδιαίτερα δυναμικός. Ενώ, από την ομάδα των *Βιομηχανικών προϊόντων*, ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα εντοπίζεται στον κλάδο *Είδη ενδυμασίας και αξεσουάρ ένδυσης* (SITC 84), η ανταγωνιστική θέση του οποίου όμως επιδεινώνεται τη δεύτερη υποπερίοδο.

- Τα σημαντικότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα των διψήφιων κλάδων της **Πορτογαλίας** εντοπίζονται στους μονοψήφιους κλάδους των *Βιομηχανικών ειδών ταξινομημένων κατά πρώτη ύλη* (SITC 6) και των *Διαφόρων βιομηχανικών ειδών* (SITC 8). Κλάδοι με υψηλή ανταγωνιστικότητα καταγράφονται και στην ομάδα των *Αγροτικών προϊόντων*. Από την ομάδα των *Πρώτων υλών και καυσίμων*, ιδιαίτερα ανταγωνιστικός εμφανίζεται ο κλάδος *Πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου* (SITC 33), χωρίς όμως αντίστοιχα μεγάλα προστιθέμενα αποτελέσματα για την πορτογαλική οικονομία καθώς, όπως η Ελλάδα, είναι μία χώρα που δεν παράγει πετρέλαιο.
- Η **Ιρλανδία** καταγράφει τα ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματά της στον κλάδο των *Χημικών προϊόντων* (SITC 5), συγκεκριμένα στους διψήφιους κλάδους: *Οργανικά χημικά* (SITC 51), *Ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα* (SITC 54), και *Αιθέρια έλαια, ρητινοειδή, αρωματικές ύλες* (SITC 55). Επίσης, στα *Διάφορα βιομηχανικά είδη* (SITC 8) εντοπίζονται 3 διψήφιοι κλάδοι *Όργανα και συσκευές, επιστημονικές και ελέγχου* (SITC 87)· *Φωτογραφικές συσκευές, είδη οπτικής, ρολόγια* (SITC 88)· *Διάφορα βιομηχανικά είδη μη κατονομαζόμενα* (SITC 89) με ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα.
- Η **Φινλανδία** συγκεντρώνει τα κυρίαρχα συγκριτικά πλεονεκτήματά στα *Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη* (SITC 6), με κλάδο αιχμής το *Χαρτί, χαρτόνια, είδη από χαρτοπολλό* (SITC 64). Επίσης, στην ομάδα των *Πρώτων υλών και καυσίμων* εντοπίζονται 4 ισχυρά ανταγωνιστικοί κλάδοι: (SITC 21), (SITC 25), (SITC 24), και (SITC 33). Ενώ δραματική επιδείνωση της ανταγωνιστικής θέσης

έχει καταγράψει ο κλάδος SITC 79 κατά τη δεύτερη υποπερίοδο. Στην περίπτωση της **Κύπρου**, ισχυρά ανταγωνιστικοί διψήφιοι κλάδοι εντοπίζονται στις ομάδες των *Πρώτων υλών και καυσίμων* και στα *Αγροτικά προϊόντα*. Τέλος, η **Λετονία** συγκεντρώνει τα ισχυρότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των χωρών της Ευρωζώνης στην ομάδα των *Πρώτων υλών και καυσίμων*.

Εξαιρετικά σημαντική είναι επίσης η **χαρτογράφηση των διψήφιων κλάδων** παραγωγής των οικονομιών της Ευρωζώνης μέσω της οποίας ανιχνεύονται οι δυνητικά ανταγωνιστικοί κλάδοι. Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν υψηλή εξειδίκευση εξαγωγών στην Ολλανδία, τη Γερμανία, το Βέλγιο, την Αυστρία, τη Σλοβακία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ισπανία και τη Φινλανδία. Ενώ χαμηλή και μεσαία εξειδίκευση εξαγωγών διαπιστώνουμε στην Κύπρο, την Ελλάδα, τη Λετονία, την Πορτογαλία, τη Σλοβενία και την Ιρλανδία. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, η πλειονότητα των χωρών της Ευρωζώνης παρουσίασε οριακή βελτίωση της εξειδίκευσης στις εξαγωγές.

Παρουσιάζοντας τα εμπειρικά αποτελέσματα που προκύπτουν από τη χαρτογράφηση των εξαγωγών της ελληνικής οικονομίας, διαπιστώνουμε χαμηλή ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αλλά και προοπτικές για επίτευξη υψηλών εξαγωγικών επιδόσεων στο μέλλον. Αναλυτικότερα, καταδεικνύεται η αδύναμη ανταγωνιστική θέση της χώρας μας καθώς και η περαιτέρω επιδείνωσή της κατά την περίοδο της βαθιάς ύφεσης. Παράλληλα, ανιχνεύονται ισχυρές εμπειρικές ενδείξεις για μελλοντικά υψηλές εξαγωγικές επιδόσεις για συγκεκριμένους δυναμικούς κλάδους. Η επίτευξη αυτών θα εξαρτηθεί από τις κατάλληλες πολιτικές εμπορίου, τις στοχευόμενες δράσεις για την προώθηση των εξαγωγών, και την ενίσχυση και στήριξη των κλάδων με συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Επιπροσθέτως, διερευνήθηκε **η σχέση μεταξύ συγκριτικών πλεονεκτημάτων και καθαρών εξαγωγών**. Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν την ύπαρξη μακροχρόνιας σχέσης ισορροπίας μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών για την πλειονότητα των χωρών-μελών της Ευρωζώνης. Ενώ, όσον αφορά την κατεύθυνση της σχέσης αιτιότητας των μεταβλητών, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα προκαλούν κατά Granger τις καθарές εξαγωγές.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι **η ύπαρξη συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας μπορεί να επηρεάσει θετικά τις καθαρές εξαγωγές σε αυτούς τους κλάδους**. Αυτό μπορεί να αποτελεί ένα μήνυμα για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να ασκήσουν πολιτικές που θα προωθούν και θα ενισχύουν κλάδους με συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ειδικότερα, οι κυβερνήσεις θα μπορούσαν να εφαρμόσουν προγράμματα προώθησης των εξαγωγών για να διευκολύνουν την είσοδο των εγχώριων ανταγωνιστικών κλάδων στην εξαγωγική αγορά έτσι ώστε να ενισχυθούν οι εξαγωγικές πωλήσεις τους (Freixanet, 2012). Τα προγράμματα αυτά παρέχουν πληροφορίες για τις συνθήκες των εξωτερικών αγορών, εντοπίζουν δίκτυο διανομής, παρέχουν εμπορικές πιστώσεις και ασφάλειες ή κρατικές εγγυήσεις, δημιουργούν σχέσεις μεταξύ πελατών και επιχειρήσεων και ξεπερνούν διάφορες διοικητικές ή εμπορικές τριβές. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις θα μπορούσαν να στηρίξουν τις εξαγωγικές επιχειρήσεις σε κλάδους με συγκριτικά πλεονεκτήματα είτε μέσω επιδοτήσεων, έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να επενδύσουν σε Έρευνα και Ανάπτυξη, ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο, είτε να παράσχουν επιχορηγήσεις για να ενθαρρύνουν τις εξαγωγικές επιχειρήσεις να ανταγωνιστούν αποτελεσματικότερα στη διεθνή αγορά και να παρακάμψουν τους πιστωτικούς περιορισμούς που εμφανίστηκαν κατά τις πρόσφατες κρίσεις.